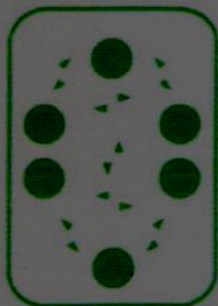


O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
QARSHI MUHANDISLIK IQTISODIYOT INSTITUTI
"ATROF MUHIT HIMOIYASI VA EKOLOGIYA" KAFEDRASI



Sanoat texnologiyasi fakulteti 5630100 atrof muhit muhofazasi va ekologiya
ta'lim yo'nalishi talabasi **Bozorov Ilhomjon Aslonovichning**

BITIRUV MALAKAVIY ISHI

Mavzu: Muborak shahri issiqlik manbaining atmosfera havosiga ta'sirini
hisoblash va atrof muhitni muhofaza qilish tadbirlarini taklif etish.

Rahbar:

katta o'qt. Panjiyev.U.R.

Ishni bajaruvchi:

Bozorov.I.A.

"Himoyaga ruxsat etildi"

"Himoya uchun DAK ga yuborildi"

Kafedra mudiri: v.v.b

katta o'qt. Otaqulov O'



fakultet dekani

b Axmedov Sh.

" 20.06. "2015 yil

" 20.06. "2015 yil

Qarshi-2015

Mundarija:

Kirish

1. Umumiy qism

1.1. Korxona joylashgan hududning tabiiy- geografik tasnifi

1.2. Yer resurslari haqida ma'lumot

1.3. Suv resurslari haqida ma'lumot

1.4. O'simlik va hayvonot dunyosi haqida umumiy ma'lumot

1.5. Atmosfera havosi haqida umumiy ma'lumot

1.6. Hududning shamol yo'nalishini tahlil qilish

2. Maxsus qism

2.1. Korxonani havo havzasini ifloslash sifatida texnologik ishlab chiqarish xususiyatlari

2.2. Korxonadan chiqadigan zaharli moddalar inventarizatsiyasi

2.3. Atmosferaga chiqadigan zararli moddalar hisobi

2.4. Korxonani ekologik xavfsiz katigoriyasini aniqlash

2.5. Atmosferaga zararli moddalarni chiqishini kamaytirish tadbirlari

3. Mehnatni muhofaza qilish

3.1. Mehnatni muhofaza qilish qonuniyatlari asoslari

3.2. Sanoat korxonalaridamehnatni muhofaza qilish xizmatini uyushtirish

4. Iqtisodiy qism

Xulosa

Adabiyotlar ro'yxati

Kirish.

Atrof muxit uning atmosferasi ifloslanishi to'la yoki qisman inson faoliyati natijasi bo'lib, uning bevosita yoki bilvosita tasirinatijasida fizik-kimyoviy muxitga quyoshdan kelayotgan energiya radiatsiyasi darajasi va tirik organizimning sharoiti o'zgaradi. Ona sayyoramizda xayotning mavjudligi xam yer atmosferasida yashash uchun eng zarur omil bo'lgan kislarodning yetarli miqdorda borishodir.

Biz xavodan nafas olganimizda kislarod nafas yo'llari orqali organizimizga singadi. Modda almashinuvi singari murakkab ichki bioxillik jarayonlari yuz beradi.

Tabiat boyliklarini maxsuldorligini va tabiy sharoitning inson uchun qulayligin saqlab qolish uchun extiyojga yarasha miyyorida foydalanishni xamma joyda amalga oshirish tabiatni izchillik bilan boyitish uning komponentlarini o'rtasidagi o'zaro tabiy muvozanatni barqaror saqlab turish zarur. Buning uchun ishlab chiqarish korxonalarida chiqindisiz ishlaydigan samaralitexnalogiyalarni tadbiq qilish yer – suvdan oqilona foydalanish, zararli pestididlarni qo'llanishi va miqdorini toboro qisqartirib boorish, havo va suv havzalarining turli chiqindilar bilan ifloslanishini tez suratda kamaytirib bo'rishga erishish xarbir korxona tashkilot vazirlikning xar birimizning muqaddas vazifalarimiz bo'lmog'I lozim.

Atmosfera chiqindi chiqorishni kamaytirish maqsadida chiqarilayotgan gazni tozalashning yuqori samarali vositalarini ko'rgan xolda asnitssiya setemalatini markazlashtirish shu jumladan eskirgan tozalash aparatlari modernizatsiya qilish va yangilari bilan almashtirish ya'ni texnologiya sestemalari joriy etish, zaxarli moddalar xosil bo'lishini kamaytirish metodlarini joriy qilishdan ibora.

Xozirgi kunda atrof muxit xolatini saqlab qolish bo'yicha bir qancha qonunlar qabul qilindi. Ko'blab loyixalar, kelishuvlar imzolanmoqda. Quyida biz xavola etadigan ishimiz 1996yil 27 dekabrga qabul qilingan ``Atmosfera havosini muxofaza qilish`` to'g'risidagi qonun Pirezidentimiz I. A. Karimovning ``O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida xavsizlikka taxdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyod kafolatlaydi`` asarida ``Xavo bo'shligining ifloslanishi ekalogik xavfsizlikka solinayotgan taxdidlar`` degan talablardan kelib chiqqan. 1997-yilda 38ta rivojlangan va rivojlanayotgan davlartlar ishtirokida imzolangan Kiota piritakoliga qaratilgan.

Yuqordagi talablardan kelib chiqqan Muborak shaxri issiqlik manbaining atmosfera xavosiga tasirini xisoblash va atrof muxitni muxofaza qilish tadbirlarini taklif etish mavzusida B M I ni yozishga kirishdim.

Umumiy qism.

Korxona joylashgan xududining tabiiy geografik tasnifi.

Muborak shaxri issiqlik manbai Qashqadaryo viloyati Muborak tumanida joylashgan. Tuman markazi Muborak shaxri. 1974-yildan markaz sifatida etirof etilgan. Qarshi shaxridan 78km yo`li shimoliy g`arbga joylashgan. Qarhi cho`li janubga Nishon cho`llari janubiy g`arbga qumliklar joylashgan.

Iqlimi quruq kontinental bo`lib yozda issiq, qishda sovuq , o`rtacha qishda sovuq, o`rtacha -7C bo`lsa yozda plus 43C ga yetadi. O`rtacha yogingarchilik 350mm ni tashkil etib o`zgarib turadi.

Axoli soni 23,8 ming kishi bo`lib tumanda shaxar bitta, u yerda xokimiyat binosi, gazni qayta ishlash zavodi, ``Muborak neft gaz`` kichik bosma xona 4ta aftokorxona 10 ta bozori , savdo maishiy xizmat ko`rsatish, shaxobchalaribor. Umumiy maktablari, maktabgacha ta`lim muassasalari, kasb – hunar tibbiyot , pediqtisodiyod kollejlari, kasb xunar maktabi, elemarkaz, kutubxona kulib , stadion, yoshlar spot maydonchasi, tennis korti, madaniyat va istiroxat bog`I, markaziy kasalxona va boshqa tibbiy muassasalar joylashgan. Bu yerda suv bilan davolash fizotropiya shifokorxanalari faoliyat ko`rsatadi. Muborak yaqinida Muborak gaz kondensat koni joylashgan.

Muborak tumani 1978yil 13sentyabrda tashlik topgan. G`arbga Buxoro viloyati, shimolga Navoiy va Samarqand viloyatlari, sharqda viloyatning Koson tumani janubda Kasbi va Mirishkor tumanlari bilan chegaradosh maydoni 3,0 ming km axolisi 62ming kishi

Tumanda 4ta qishloq fuqorolar yig`ini bo`lib ular Muborak Sariq Karliq , Qorakumlardir. Tabiati xilma – xil va betakror xisoblanadi. qashqadaryoni quyi qismida Qarshi cho`li xududida joylashgan. Yer usti tekis, adir va qirlardan iborat, balandligi 450 – 550 m. yozi uzun va issiq, insonga harorat 42 ga ko`tariladi. Yanvarda esa past xarorat - 27C ga tushadi. Noyabr o`rtalaridan havo soviydi va namgarchilik boshlanadi. Yillik yog`in 190 – 200 mm ga. Vigitattsiya davri 270 – 280 kun. Tuman xududidan Qashqadaryo daryosi oqib o`tgan axolisi asosan o`zbeklar shu jumladan rus, turkman , tatar, arman, ukrain , azarbayjon va boshqa villatlar vakillari yashaydi. Axolining o`rtacha zinchligi 1km<sup>2</sup>ga teng kishidan iborat. Bundan bizga ma`lumki ichimlik suvi muammo bo`lib chuchuk suv bilan yeterlicha taminlashi zarur.

Tuman ``Muborak neftgaz`` korxonasi va unga tegishli zevarda Ko`kdumalak, Alan, O`rta buloq, Quriq, Qulmoq, Polik, shimoliy o`rta buloq,

kabi neftgaz konlari ishlab turibdi. Bu xududda bitta qo'shma korxona, 850 dan ziyod kichik xususiy korxona16 ta aktsiyadorlik jamiyati mavjud.

Prezidentimiz takidlaganlaridek, ``Barch isloxatlar inson manfa'atlari uchun ximat qiladi`` El farovon bo'lishi uchun xar bir fuqoro masul xisoblanadi. Yuqorida kiltirilgan Muborak tumanida xam bo'yitish uchun yer osti vayer usti boyliklaridan foydalanilmoqda.

Yer resurslari haqida malumot.

Tuproqning yuza qismini murakkab geomorfalogik tuzilishga, tog`jinslari va iqlim sharoitining xilma – xilligi handa inson xo`jalik faoliyatining tarixiy va xususiyyatlari tufayli Muborak tumanida xudud uchun xos bo`lgan tuproq turlari tarqalgan.

Muborak tumani Qashqadaryo viloyatining cho`l zonasiga kiradi va uning tuprog`I xilma – xil ular dngiz satxidan balandligi 250 – 300m bo`lgan. Bu tuproqlarda chiqindi miqdori kam. Chiqindining miqdori 0,65 - 0,8 % ba`zi xollarda 1% azotning miqdori 0,17 – 0,18% ni tashkil qilgan va quyidagi qatlamga tomon ularni miqdori kamayib boradi.

Shurxoqlar tumanning provial va aiiyovial yotqizish soylari tubida, bo`lgan sizot suvlari yuzasiga yaqin joylashgan cho`kmalarda uchraydi. Sho`rsoy botiqligishurxoklar katta maydoni band etgan. (16 mlyonga) Sho`rsoy cho`kmasining sho`rlik 8 – 10% ni tashkil etadi.

Yer resurslaridan oqilona foydalanishni etmasa turli xil salbiy oqibatlariga olib kelgan. Avvalo antropogen roziya olib keladi. Yani yoyilihga uchraydi. Antropogen erroziyaning oldini olish uchun ekalogik savodxonlikni oshirib yerdan to`gri foydalanishdir.

Suv erroziya va Shimol erroziyasi tashvishli muammolarga sabab bo`ladi. Bunday xollarga erroziya vujudaga kelayotgab yerlar atrofiga ixota daraxtzorlarini tashkil qilish, yo`llar, kanallar, jarliklar, soylar chiqariladi tutash tarzda daraxtlar ekish lozim. Yerni muxofaza qilishni huquqiy asoslash uchun 1998 – yil 30 – aprelga yer kodeksi qabul qilindi. Kodeksga yer umumiy boylikdir. O`zbekiston Respublikasi xalqi faoliyati va fuqorolarning asosiy sifatda undan oqilona foydalanish zarur va u davlat tomonidan muxofaza qilinadi deyilgan.

Suv resurslari haqida ma'lumot.

Muborak tumaning suv resurslari sifatida yomonlashuvining tuproqning sho'rlanishi va ho'rxoqlar paydo bo'lishi suv va shamol erroziyasining ko'chayishining yer osti suvlari satxining ko'tarilishiga suniy sho'r ko'llarning xosil bo'lishiga olib keladi va oqibatda nafaqat tabiatni qashshoqlashini jamiyatni xam deyarli deqratsiyaga urgatdi. Sug'oriladigan maydonlari 350 ming gektardan ortiq bo'lib shundan korxona 90 gektar sug'oriladigan maydonni bo'lib sug'orishga foydalanilayotgan suvlarning hozirda 70% tashlab yuboriladi. Sug'oriladigan 30% suvni samarali foydalanishga yo'naltirilgan bo'lib hisoblanadi.

Muborak tumani uhun suv asosan Buxoro viloyatidan Qo'shimozor suv omboridan va Amu Buxoro kanalidan ichimlik suvi olinadi. Yer osti suvidan va zovurlar orqali yig'ilib qolgan suniy sho'r ko'llarni suvini sho'rsizlantirish sug'orishga korxonalarga va boshqa texnik suvlrga ishlatish zarur.

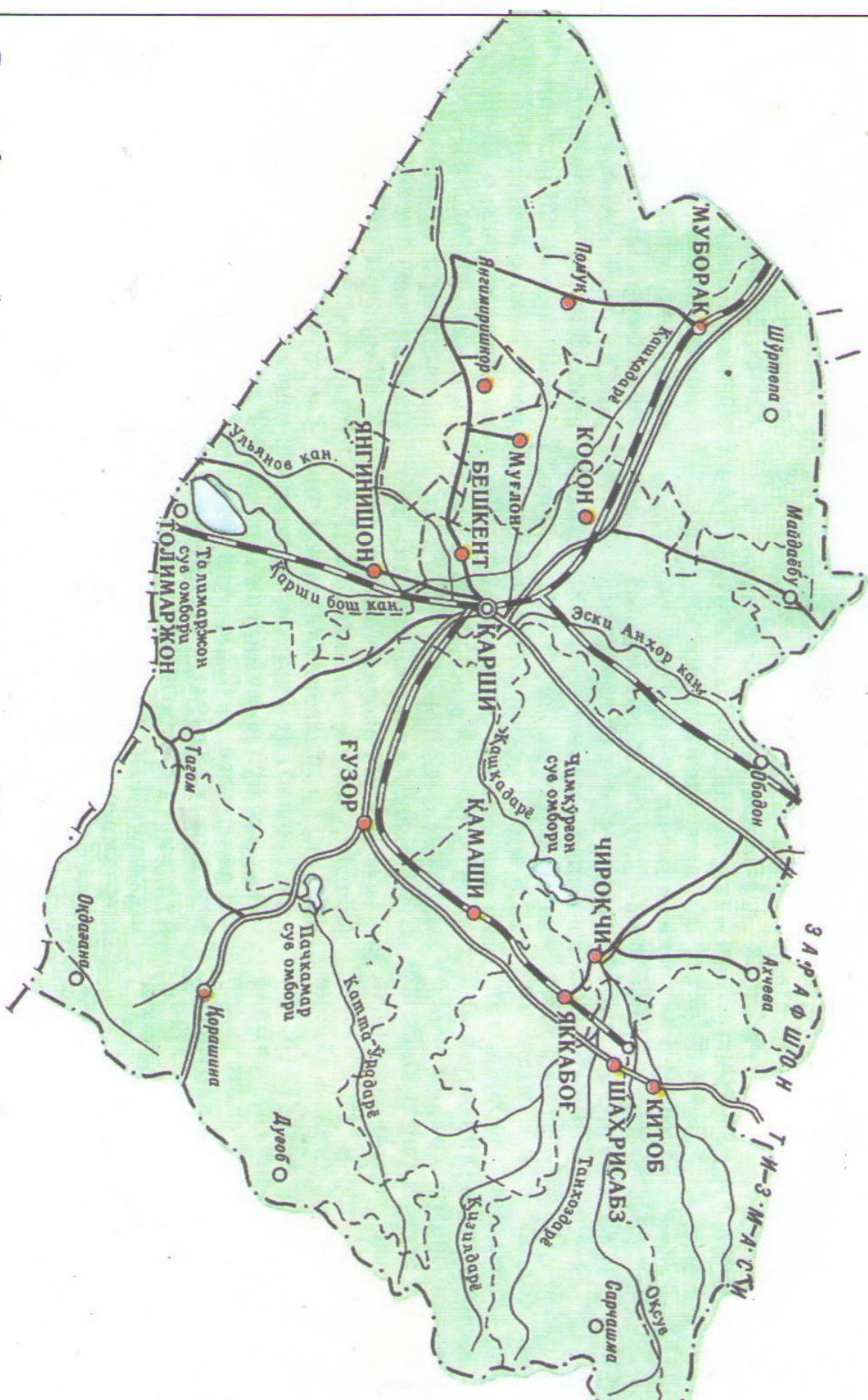
Buxoro viloyatidagi Qo'shimozor 75 – 80 km masofaga joylashganligi uchun Muborak tumani iqtisodiy ko'p xarajatlar bilan Kuriliskiy Yuriy Cinaovich inshootlari orqali shu hududni ta'minlaydi va ichimlik suviga bo'lgan ehtiyojni qondiradi.

Tuman asosan Qashqadaryo orqali sug'oriladi, ammo suv miqdori sug'orishga yermaydi.

Qashqadaryo – balnichniy kuzatuv pastidagi natijalariga saoslanib ma'lumot olinadi. Ehtiyojlarni qondirish uchun Muborak yer osti suvlari va ko'llarni sho'r suvlarni 1- 0,1 – 0,2 g.

Muborakneftgaz korxonasiga ichki xizmatlarni ichimlik suv xo'jaligi ta'minotining xioya sifatida texnologik va yordamhi jarayonlarga o't – o'cherish va sug'orishga ishlatish zarur.

Xozirgi vaqdda sanoatda uch xil tuzimda suvdan foydalanish omilga oshirilmoqda.



Рассм: Нормальное распределение.

1. Suvdan to'g'ridan to'g'ri foydalanishtizimidir. Bu suv manbaida turli inshootlar yoki uskunalar yordamida olinib navbatda suv tayyorlash sexiga yoki uskunalar yordamida olinib birinchi navbadda suv tayyorlash tsixiga yoki sanstansiyaga uzatiadi.
2. Suvdan ketma – ket foydolanish tizimida bunda suvdan foydalanish davomida manbadan korxonaning eng katta bo'lishi uchun kerakli miqdorda toza suv olinib uni xamma bo'limlardan ishlatiladi.
3. Suvdan yopib chiqilgan (qayta foydalanish tuzimida) bunda suvdan foydalanish katta miqdorda tejamkorlik imkonini beradi hamda muxitdagi cuvning ifloslanishi oldi olinadi.
4. Korxona maishiy kamunal mishiy xo'jaligiga suv ta'minoti uchun suvning sifati amldagi davlat yagona nuxsoni (Uz Dem;950 – 2000) talablariga to'liq javob berishi shart.

Korxonada qancha suv qaytmas tarzda sarflanishi va qancha suv ifloslanishi oqava suv sifatida qaytarilishi korxonada qanday tuzumda suvdan foydalanishga bog'liq.

Korxonani sug'orishga suvni juda katta miqdorda zarurligini xisobga olib tabiatga xamma midorda huchuk suv cgeklanganligiga kelib chiqqan holda tu miqdori 1000ml ochiq bo'lgan suvlar bilan xam sug'orish mumkinligini bilish haqida tavsiyalar mavjud. Korxonada saosan manzarali daraxtlar va cho'llar o'simliklar sug'oriladi.

1.1 Jadval.

Davlat yagona nusxasi O'z DCT 9.50 2000 bo'yicha suvni organometrik va barqarorlik ko'rsatkichlariga talablar.

№	Kimyoviy moddalar nomlari		Me'yor
1	Umumiy kattalik mg/l	Organolepik ko'rsatmalar	1000
2	Xloridlar (Cl) mg/l		350
3	Sulfatlar (SO ₄) mg/l		500
4	Temir (Fe) mg/l		0.3
5	Marganes mg/l		0.1
6	Mis (Cu ₂ ⁰)mg/l		1.0
7	Ruh (Zn) mg/l		5.0
8	Qoldiq alyuminiy (Al) mg/l		0.5
9	Gersameta fosfat (PO ₄) mg/l		3.5
10	Tripolifasfat (PO ₃) mg/l		7.8
11	Umumiy kattalik mgEKV/l		7.0

1	Beriliy (Be^{2+}) mg/l		0.002
2	Molibden (MO^{2+}) mg/l		0.25
3	Mishak (Ag_3Q_5) mg/l		0.05
4	Niolar (No) mg/l		45.0

1	Poliakriamid mg/l	Taksikologik ko'rsatmalar	2.0
2	Qo'rg'oshin (PO_2Q) mg/l		0.03
3	Selen (Se_2Q) mg/l		0.001
4	Stonskiy (Sr_2Q) mg/l		7.0
5	I va II iqlimiy tuman uchun		1.5
6	III iqlimiy tuman uchun		1.2
7	IV iqlimiy tuman uchun		0.7
8	Uran (U) tabiiy va uran 288 mg		1.7
9	Radiy 226 (Ra)Q l/l		1.2* 10-10
10	Stropsiy – go (Sr)Q l/l		4.0 * 10-10

$K > 18$ yaxshi. Suv ko'p yillardan beri ishqorlarning to'planishidan qarshi tadbirlarsiz muvaffaqiyatli ishlatilmoqda.

$K = 18 - 6$ qoniqarli. Ishqorlarning asta sekin to'planishiga qarshi maxsus tadbirlar o'tkazilishi shart.

$K < 1,2$ yaroqsiz umuman. Sug'orish uchun yaroqsiz.

$K = 5,9 - 1,2$ qoniqarsiz, bunda buda suv bilan sug'orilganda derinat deyarli doimiy bo'lishi shart.

O'simlik va xayvonot dunyosi haqida umumiy ma'lumot.

Muborak tumani usimlik qoplanishning sharoitida tarqalishida hududning geologik taqqiyoti geografik o'rni va xozirgitabiy sharoitlari asosini

axamiyat kasb etadi. Tuman florasida tarkibida maxalliy o'simlik turlarida tashqari Eron Avg'oniston va O'rta dengiz bo'yi – yekalari uchun xos bo'lgan o'simlik turlari xam mavjud.

Qashqadaryo viloyatining tabiiy feorasi 1200 ga yaqin yuksak – turlardan tashkil topgan bo'lib ularning 106 turi oziq ovqat va chorvachilikda yem – xashak sifatida foydalaniladi. 138turliqimmatbaxo dorivor 2,6 turli efir moyi 61 turli asal beruvchi , 62turli oshovchi 138 turli qimmatbaxo dorivor 26 turli o'simlik 53 turli bo'yuq beruvchi 19 turli qimmatbaxo bixli o'simliklardir.

Geobotanik jixatdan rayonlashtirishning seximasiga Muborak tumani anashu charmoviqlardir. Payvanlashtirishga asosiy cho'l mintaqasida yillik o'rtacha xarorat 16 -18 C yanvarning o'rtacha xarorati 0,1 – 3,3 C bo'lib , 270 – 320 kun davomida xararat 5,0 – 0 dan yuqori bo'ladi.

Cho'l mintaqasining o'simlik qoplamasiga qadimiy qandim (juzgun) shuvoq efimirli chorva muklarning assosida assimilatsiyalari ustunlik qiladi.

Bu mintaqaning qumli cho'llariga ko'chma qumlarga esa shuvoq , iloq, qorasaksavul, efirlirlardan choyshir, urg'ochiselik, tuyapomon o'sadi.

Bundan tashqari kam sho'rlangan joylardan pashmoq sho'ra terisekin , dastarbosh , cho'li sho'rlangan yerlarda esa qora sho'ra , sersason, cho'rajiriq, qiziming va boashqa o'simliklar o'chraydi.

Mintaqasining daryo teritoriyasida vodiylarida va botiqlarida atrik yantoq , qizilminig kabi o'simliklar botqoq tuproqli joylarda esa qamish lux qiyoy buxodoyik, chuchuk miya kabi o'simliklar tarqalgan.

O'simliklar kislarodni ketkazib yer usti va yer osti suvlari rivojlanishiga ijobiy tasir ko'rsatib tuproqli shamol va suv erroziyasidan saqlaydi. Suvsiz qumli cho'llar tog' o'rmonlari va daryo vodiylarining ekologik sharoitlari xayvonlarning xxayot kichirish uchun bir xil emas.

O'zbekiston hududida xususan Muborak tumani cho'l mintaqasi o'lkalarning hayvonlari aralashib ketgan 300 geografik timanga mansubdir. Hududdagi ayrim hayvonlar is'temol qiladigan ozuqasi tarkibidagi ozgina namlik bilan kifoyalanadi. O'simliklarning siyrarligi ozuqa va suvning miqdori tufayli hayvonlar tez harakatlannishi qobilyatiga ega bo'lsada yozda kunduzi tuproq 60 – 70 Cqiziganda ularni faoliyati susayadi. Bu yerlardan yog'in – sochin bo'lishi faqat qish va baxor oylari to'g'ri keladi. Hayvonlar ham o'siliklar kabi quyosh isitishi bilan uyqudan uyg'onadilar, zo'r berib ozuqa bilan oziqlanadilaar va ko'p o'tmay urchiy boshlaydilar. Bu hududga mansub bo'lgan sut emizuvchilardan shalpangquloq, tipratikan, qumquyoni, yumronqoziq, seversserqush oyog'i baroq barmoqli qo'sh ayoq kattaqum sichqani bo'ri, tuki va boshqalar yashaydi.

Jazirama issiq kunlarida daraxtlarning uchlarida dasht agamasi deb aataluvchi kaltakesak ko'p bo'ladi. Tumanda xam bu turlarni necha xulini uchratish mumkin shuning dek cho'l toshbaqasi

Cho`larga kon ishlari davomida hududni feorasini nobud bo`lishiga. Bu esa ba`zi tur va havlarni buzilishiga olib keladi.

Atmosfera xavosi xaqida ma`lumot.

Shaxarlar atmosferasini ifloslanishi darafasini ko`rsatuvchi omillarga asosan quyidagilar kiradi.

Tabiat va tabiy jarayonlarning tabiy tavsiflar bilan bog`lik olimlar. Masalan atmosfera yog`inlarining turi va jadalligi tabiy geografik va atrof – muxitga tasir etuvchi xarokatli xamda davomiy tabiy jarayonlar kuchli shamol qulon ba boshqalar.

Inson faoliyati bilan bog`liq omillar havo xavzasi tarkibining sifat va miqdor ko`rsatgichlari faoliyatining tasiri salbiy tavsifga ega.

Antropogen omillarni atmosfera musaffoligiga ta`sir etish ko`rsatgichlariga qarab shartli ravish guruxga bo`lish mumkin.

- 1.maxalliy yoki lokol ifloslanishi ko`rsatuvchi omillar.
- 2.katta hududlarni ifloslanishuvini belgilovchi omillar
- 3.atmosferani global ifloslanishini belgiluvchi omillar.

Bajarilayotgan yiliga inson faoliyatining atmosferaga ta`sirini maxalliy local omilarini ko`rib chiqamiz.

Atmosfera havosining muxim darajada iflolanish organizimning turli kaslliklar bilan og`rishiga olib keladi. Buyuk alloma Abu Ali ibn Sino aytganlaridek, odamning salomatligi tashqi sharoiti bilan chambarchas bog`liqdir.

Respublikamizda atmosfera havosiga chiqarilayotgan turli chiqindilar 80 – yillarning o`rtalariga nisbatan kamayishi yo`nalishga bo`limga qaramasdan xali xam yuqori ko`rsatgichlarni tashkil qilindi. 1985 – yilda jami chindilarni miqdori 4,2 million tonnani tashkil qilgan xolda 1994 – yilda bu raqam 2,4 milion tonnagacha kamayadi. Bunday moddalar soni 150dan bo`ladi, bunday chiqindi chiqarish xech joyda ayd etilmaydi. Bu xol chang va zaxarli gazlarni tutib qoluvchi xamda tozalovchi moslamalarning buzilib qoluvchi korxonada buzilishi hodisalarining yuz berish yoki oylik ishlab chiqarish rejasini tezkor va ko`proq xajimda bajarish bilan bog`liq bo`ladi.

Atmosfera havosidagi ifloslanuvchi moddalarning organizimiga bevosi yoki bilvosita zararli ta`sir ko`rsatmaydi. Bunga zararli birikmalarning odam mexnat faoliyatiga va kayfiyatiga putir yotqazmasligi inobatga olinadi.

Atmosfera havosi tarkibida qo`rg`oshin , margumusht, va boshqa og`ir metallarning qattiq birikmalari oltingugurt gazi ,uglerod oksidi, amiak uglevodorodlar boshqa gazsimon va suyuq moddalar miqdori PEM darajasidan oshib ketgan miqdorda kishi organizimiga ta`siri quyidagicha sodir bo`ladi, boshqa birikmalari xar m<sup>3</sup> havoda 0,085 mg dan ziyod bo`lganda ko`zning

shilliq pardasini nafas olish yoʻlini yalligʻlantiradi. Nafas olish yoʻlida ilgaridan mavjud boʻlgan kasalliklarni qoʻzgʻaydi. Bosh miyaning bazi funksiyalarini oʻzgartiradi., bolalarni oʻsishida orqaga qolish yuz beradi, oʻpkada yangi emmentlarning bu vujudga kelishish uchraydi.

Uglrvodorodlar PEM dan 25mg dan oshsa nafa olish yoʻllari yalligʻlanadi. Kungil aynish paydo boʻladi.

Azot ikki oksidi miqdori REM 0,06 mg dan ortsa organizimda va nafas olish yoʻllarini kuchli yalligʻlaydi ular shamollashning kuchayishiga koʻmaklashadi qon borisgi kamayadi.

Sanoat va transport choshgi miqdori bir m^3 dan ortsa kishi organizimiga changing taʼsiri uning miqdoriga sababli zezilarli darajada yuz beradi.

Qoʻrgʻoshini va uning birikmalari PEM dan $0,0017m^2$ ga ortsa toʻplanish xususiyatiga esa qonning tarkibini oʻzgartiradi va miya suyagiga taʼsir koʻrsatadi, muskullarni kuchsizlantirishni oshiradi, asab tizimining buzilishiga sbab boʻladi. Bosh miyaning shamollashi buyrak va jigarning zararlanishi kuzatiladi.

Xozirgi kungacha atmofera havosdagi 600ta kimyoviy moddaning REM ishlab chiqilgan shuning dek 38ta moddalarning birlashib taʼsir qilishi oʻrganilgan boʻlib, ular uchun miyyorlar belgilangan. Masalan quyidagi REM koʻrsatgichlarini mumkin.

	Isgaz	$0,001m^2/m^3$
m^3	oltigugurt gazi	$0,05 m^2/$
	Xlor	$0,06m^2/m^3$
	Finol	$0,01m^2/m^3$
	Formlzigit	$0,003m^2/m^3$
	Qurum	$0,05m^2/m^3$
	Uglerod oksidi	$5,00m^2/m^3$
	Azod oksidi	$0,400 m^2/m^3$
	Chang	$0,500 m^2/m^3$

Va boshqalar, tirli moddalarning tasir darajasini qarab xima – xil REM koʻrsatgichlari belgilangan.

Atrof – muhitning huquqiy meyyorlari turlaridan biri kuchiga esa boʻlgan texnik meyyorlar va standartlardir. Masalan GOST 17.23.01 – 86 Atmosfera

Axoli yashaydigan punkitlarga xabo sifatini nazrat qilish qoidalari GOST 17.00.04 – 90 sanoat korxonasining ekalogik pasporti.

Tabiatni muxofaza qilish qoidasini buzganligi uchun quyidgi choralarni qoʻllash koʻzda tutilgan.

- Moddiy aybdorlarga nisbatan jarim solish
- Maʼmuriy ogohlantirish jarima yotqizganzararni bartaraf etish malum bir turdagi faoliyat bilan shugʻullanishdan maxrum etish

- Jinoiy javorgarlik – O`zbekiston Respublikasi jinoyat kodeksining moddalariga asosan tartibga solinadi

Yuqorida qayd etilgan taxlilni etiborga olsak gaz taminot boshqarmasi xam atmosfera havosiga olishlardan darajada ifloslantiruvchi moddalar chiqarilmoqda.

Bunda kelib chiqqan xulosa shuki o`simliklar dunyosi atmosfera haxosini meyyorlashtirib turadi. Lekin asta sekin bo`lsa xam xozirgi kunda atmosfera havosiga tasirini oldini olish choralari keng miqiyosda tushuntirish ishlari olib borilmoqda.

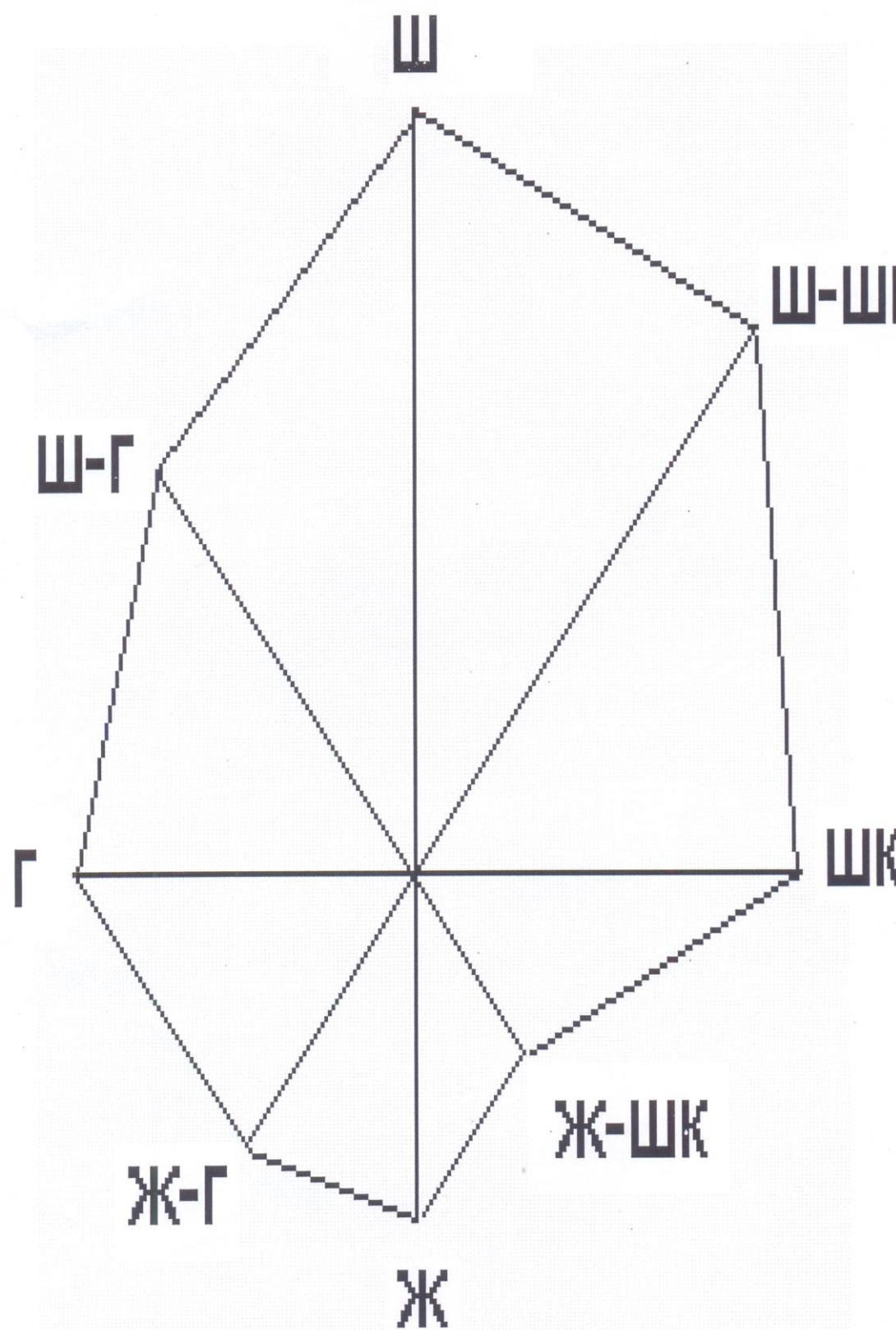
Xududning shamol yo`nalishini taxlil qilish.

Buning uchun ixtiyoriy nuqata tanlanladi va unga ruib yo`nalishi bo`yicha chizik o`tkaziladi. Masalan agar ``Janub`` yo`nalishida qatyarilish 20% bo`sa unga janub chizig`i bo`ylab 20=4 masshtab bo`yicha joylashtiramiz.

1.2 jadval

Muborak tumani shamol yo`nalishi.

ugurning landligi metr	SH	SHSH _k	SH _k	JSH _k	J	
11	23.5	12.3	14.0	10.0	8.7	
	4.7	2.46	2.8	2	17.4	



Maxsus qism.

Korxonani xavo xavzasini ifloslanishi sifatida texnologik ishlab chiqarish xususiyatlari.

Muborak shaxri elektr markazi istemolchilarini issiqlik va elektr energiyasi bilan ta'minlash uchun belgilangan Korxonaning o'rnatilgan quvvati 120 MBT/ soat.

Haqiqiy qitmati 50 MBT/soat ni tashkil etadi.

Atmosfera zaxarli moddalar chiqaruvchi asosiy moddalar chiqaruvchi asosiy jixozlar qozonxona qurilmalari hisoblanadi.

Umumiy hayotda qozonxona qurilmasi qozonlar va uskunalar tashkil topgan. Bular quyidagilarni o'z ichiga oladi.

Yoqilg'ini uzatish va yonishini :

Suvli tozalash, ximik tayyorlash va deogratsiyalash xar – xil turdagi issiqlik lmashinish aparatlari suv tsrkulyatsiyasi uchun nasoslar: gaz turubkasi va quvurlar havo so'gichlari: ventelyatsiya qurilmalari yonilg'isi avtomatik boshqarish tuzilmalari issiqlik shiti yoki boshqarish turi.

Asosiy ishlab chiqarish qurilmalariga uchta bug` qozanlari kerak. TGME – 64 turdagi qazonning boug` ishlab chiqarish quvvati 500 T/ soat. Xamma qozonlarga garelka o'rnatilga . qozonlardan chiqadigan gazlar 120 mli quvir orqali chiqarib tashlanadi asosiy yonilg'I tabiy gaz xisoblanadi.

Texnologik jarayonlarda ajratilib chiqadigan zaxarli gazlar qo'shadigan ishlab chiqarish bo'limida amalg aylanadi.

Asosiy ishlab chiqarish.

1. Qozonxona

Yerdagi ishlab chiqarish.

2. Ta'mirlash sexi

3. Kimyoviy suv tsxi.

4. Elktro tsexi.

5. Gaz xo`jaligi.

6. Garaj

7. S RPP

8. S A E M

Korxonada 5 ta zararli moddalar ajralib chiquvch manbalar agregatlar qurilmalar aparatlar va boshqalar bor.

2.2 Korxonadan chiqadigan zaxarli moddalar intrevatsiyasi.

Korxona bo`ycha jami 19manba bulib bundan 8 tasi tashkilashtirilgan manba bo`lib xisoblanadi. Bu manbalardan atmosfera havosiga 1 yilda 19 xildagi 2006. 14 tonna miqdorda zararli moddalar tashlanadi.

Bu moddalarning asosiy quyidagilarni tashkil etadi.

1. Azod (IV) oksidi 48,7% - 977,1766642 T/yil
2. Uglerod oksida 41% - 823,474448 T/yil
3. Azod oksidi 7,9% - 158, 787216 T/yil
4. Oltingugurt(IV) oksidi 2,7% - 45, 678447 T/yil
5. Jami 99, 9% - 2005.116 53 T/yil

2.3 Atmosferaga chiqadigaz zararli moddalar hisobi

№1 Manba

Tashkillash terilgan manba quyidagi moddalar tashlanadi.

1. Azot(IV) oksidi.
2. Azot (II) oksidi.
3. Oltingugurt(IV) oksidi.
4. Uglerod (II) oksidd
5. Benzin (a)pirin.

Zararli moddalar quyidagi qurilmalarining ishlashi natijasida ajraib chiqadi

Manbaning mobfometrik dinamik parametrlari

Balandligi – 120,0 m

Diametr – 8,40 m

Tezligi – 8,28m/c

Xajmi – 458,859m³/c

Xarorat – 168C

1.3 jadval

Qozonxona Aagregatlarining xususiyati.

Markasi	Gaz sarfining kub	Ish vaqti	Gazning harakati	Gaz tizimida havoning yo'nalish koeffitsienti	Gazning sekund SH	NO _x koeffitsienti
TGME-464						
CT. NO 1	29959	1268	165	1.6	6.57	0.353
CT.NO ₂	136030	5753	165	1.6	6.57	0.353
CT.NO ₃	157892	6678	165	1.6	6.57	0.353

Zaxarli modda xisobi.

Azod oksidlar chiqindilar gazoanashzator ``TESTO - 342 `` yordamida aniqlanadi.

№ 2 Manba

Ta` mirlash elektropayvandlash.

Tashkillashtiriladigan manba quyida ifloslantiruvchi moddalar ajratilib ji qadi.

Manbaning marfometrik va dinamik parometrlari.

1.4 jadval

Payvandlashdan chiqadigan moddalar xususiyatlari.

Zararli moddaning chiqish koefitsienti g/kg	Elektrod markasi MP-3	Elektrod massasi Kg	Zarali moddalar miqdori
Temir Oksidlar	14.03	500	0.00715
Marganets birikmalari	0.97	500	0.000485
odorod Ftorid	0.93	500	0.000465

Zararli moddaning chiqish koefitsienti g/kg	Elektrod markasi UONI-13/55	Elektrod massasi Kg	Zarali moddalar miqdori
Temir Oksidi	14.03	500	0.00715
Marganets birikmalari	0.97	500	0.000485
Kremniy birikmalari	1.0	500	0.0005
Ftoridlar	2.6	500	0.0013
Vodorod Ftorid	0.93	500	0.000465

№3 Manba

Tokorlik dastgohi
Parmalash dastgohi
Charxlash dastgohi

Tashkillashtirilgan manba quyidagi ifloslanuvchi moddalar tashlanadi.
Emulsa

Matol change

Zararli moddalar quyidagi dastgohlarda chiqariladi.

Tokirlik dastgohi – 3dona
Parmalash dastgohi – 1dona
Charxlash dastgohi – 1dona

Manbaning morfolomerik va dinamik parometrlari

Balandlik – 2,0m
Diametr – 0,56m
Tezlik – 3,00m/s
Xajmi – 0,739m²/s
Xarorat – 40 C
Balandlik – 2,0m

№ 4 Manba

Tashkillashtirilgan manba tashlanayotgan zararli moddalar.

Balandlik – 2,0m

Manbaning morfolomerik va dinamik parometrlari

Balandlik – 2,0m
Diametr – 0,56m
Tezlik – 3,00m/s
Xajmi – 0,739m²/s
Xarorat – 40 C
Balandlik – 2,0m

Haqiqiy ish vaqti – 120 soat/yilda.

№ 5 Manba

Kimyoviy suv tsexi

Tashkillashtirilgan manba.

Manbadan Sulfid kislotasi ajrarilib chiqadi.

Quyidagi qurilmalar ishlash natijasida zararli moddalar ajratilib chiqariladi.

Sulfat kislota saqlash sig`imi

v.75m³ – 6d

Sulfat kislota saqlash sig`imi

v.100m³ – 1d

Manbaning morfolomerik va dinamik parometrlari

Balandlik – 2,0m

Diametr – 0,56m

Tezlik – 3,00m/s

Xajmi – 0,739m²/s

Xarorat – 40 C

Balandlik – 2,0m

Xaqiqiy ish vaqti – 8000,0soat/yilda

№ 6 Manba

Kimyoviy suv tsexi

Tashkillashtirilgan manba.

Manbadan Xilorid kislota ajratilib chiqadi.

Quyidagi qurilmalar ishlash natijasida zararli moddalar ajratilib chiqariladi.

Xilorid kislota saqlash sig`imi

v.- 16m³ – 2dona

Manbaning morfolomerik va dinamik parometrlari

Balandlik – 3,0m

Diametr – 0,15m

Tezlik – 3,00m/s

Xajmi – 0,0539m²/s

Xarorat – 40 C

Xaqiqiy ish vaqti – 8000,0soat/yilda

№ 7 Manba

Kimyoviy suv tsexi

Tashkillashtirilgan manba.

Manbadan Xilorid kislota ajratilib chiqadi.

Quyidagi qurilmalar ishlash natijasida zararli moddalar ajratilib chiqariladi.

Xilorid kislota saqlash sig`imi

v.- 16m³ – 2dona

Manbaning morfolomerik va dinamik parometrlari

Balandlik – 3,0m

Diametr – 0,15m

Tezlik – 3,00m/s

Xajmi – 0,0539m²/s

Xarorat – 40 C

Xaqiqiy ish vaqti – 8000,0soat/yilda

№ 8 Manba

Kimyoviy suv tsexi

Tashkillashtirilgan manba.

Manbadan ajrarilib chiqadi.

Quyidagi qurilmalar ishlash natijasida zararli moddalar ajratilib chiqariladi.
uglevodorodlar

Amiakli cuv saqlash sig`imi

Manbaning morfolomerik va dinamik parometrlari

Balandlik – 3,0m

Diametr – 0,15m

Tezlik – 3,00m/s

Xajmi – 0,0539m²/s

Xarorat – 40 C

Xaqiqiy ish vaqti – 8000,0soat/yilda

Rezervuar turi	Neft mahsulot turi	P ₁	P _p
Yerda	Moy	0.12	0.12
	benzin	0.55	0.70
	dizel	0.02	0.02
	yoqilg'i		

№ 9 Manba

Elektrolid

Tashkillashtirilgan manba.

Manbadan amiak ajrarilib chiqadi.

Quyidagi qurilmalar ishlash natijasida zararli moddalar ajratilib chiqariladi.

Elektrolid saqlash sig`imi

v.- 16m³ – 2dona

Manbaning morfolomerik va dinamik parometrlari

Balandlik – 3,0m

Diametr – 0,15m

Tezlik – 3,00m/s

Xajmi – 0,0539m²/s

Xarorat – 40 C

Zararli modda koefitsienti	Elektrod markasi	Elektrod massasi	Zararli moddalar
----------------------------	------------------	------------------	------------------

g/kg	MP-3	kg	miqdori
Temir oksidi marganes birikmalari	9.7	500	0.00485
Vodorod	1.8	500	0.00090
Ftorid	0.4	500	0.00020

Modda nomi	Yalpi miqdori	T/yildan g/s ga o'tkazish koeffitsienti	Sekundli chiqindi g/s
Temir oksidi marganes birikmalari	0.00485	1.836	0.0089
marganes birikmalari	0.00090	1.836	0.000165
Vodorod Ftorid	0.00020	1.836	0.000367

Xaqiqiy ish vaqti – 8000,0soat/yilda

№ 10 Manba

elektrolid tsexi

Tashkillashtirilgan manba.

Manbadan amiak ajrarilib chiqadi.

Quyidagi qurilmalar ishlash natijasida zararli moddalar ajratilib chiqariladi.

Metal changi

Manbaning morfolomerik va dinamik parometrlari

Balandlik – 3,0m

Diametr – 0,15m

Tezlik – 3,00m/s

Xajmi – 0,0539m²/s

Xarorat – 40 C

Charxlash dastgohi 1 dona

Xaqiqiy ish vaqti – 8000,0soat/yilda

№ 11 Manba

Elektr to tsexi

Tashkillashtirilgan manba.

Manbadan amiak ajrarilib chiqadi.

Quyidagi qurilmalar ishlash natijasida zararli moddalar ajratilib chiqariladi.

PRP – 1- dona

Manbaning morfolomerik va dinamik parometrlari

Balandlik – 3,0m

Diametr – 0,15m

Tezlik – 3,00m/s

Xajmi – $0,0539\text{m}^2/\text{s}$

Xarorat – 40 C

Xaqiqiy ish vaqti – 8000,0soat/yilda

№ 12 Manba

Gaz xo`jaligi.

Tashkillashtirilgan manba.

Manbadan amiak ajrarilib chiqadi.

Quyidagi qurulumalar ishlash natijasida zararli moddalar ajratilib chiqariladi.

Chiroq – 2dona

Manbaning morfolomerik va dinamik parometrlari

Balandlik – 3,0m

Diametr – 0,15m

Tezlik – 3,00m/s

Xajmi – $0,0539\text{m}^2/\text{s}$

Xarorat – 40 C

Xaqiqiy ish vaqti – 8000,0soat/yilda

№ 13 Manba

Bo`yash uchaskasi

Bu tseзда kameryalarni tamirlash vulkanzatsiyadan foydalanadi.vulkanzatsiye jaryonda uglir od oksida ajraladi.Uglir od oksidining solishtirma miqdori 0,0018g/kg tashkil topgan

Uglir od oksining miqdori ish vaqti 110 c/yil

$M=0,0018 \cdot 500=0,9 \text{ p/yil}=0,0000009 \text{ T/yil}$

Akkumlyator uchaskasi.

Bu uchastkalarga akpumlya torsh bataryani taminlash va ishlari zaryatlash olib boriladi.

Ugastka 8 soat1 sminada ishlaydi manbadan sulfat kislota bug`lari ajralib chiqadi.

Bu yerda:

$VT=0,95 \text{ mk}=0,18 \text{ ktp}=1,14.$

$P=100 \text{ ig}=a \cdot C10$

Bu yerda:

A – zaryadning koeorfi stieiti

C10- bataryalar xajmi.

$$Ir=13$$

$$V_0=0,418*1,5589=15,09\text{mg/soat}=0,000004\text{g/s}$$

$$X_k=0,000004\text{g/s}*28,08=0,000115\text{T/yil}$$

№16 Manba

Mexanik ustaxona .

Mexanik ustaxonada quyidagi qurilmalar mavjud.

1. Tokarlik dastgohi – 3 dona
2. Parmalash dastgohi – 1 dona
3. Charxlash dastgohi – 1dona.

Tokirlik dastgohi

Emul`sol ajralib chiqishi quyidagicha tashkil etadi.

$$M E =0,000024= 0,000072*2,88=0,000207\text{t/y.}$$

Parmalas dastgoxi

$$Me=0,000024*2,88=0,00007\text{t/yil}$$

Charxlash dastgohi.

$$M_{ch}=0,44*0,005=0,00022*2,89=0,0063\text{t/y}$$

2.4. korxonani ekalogik havsizlik kategoriyasini aniqlash.

Korxonani ekalogik xavsizlik kategoriyasini quyidagi fomula yordamida aniqlanadi.

$$F=M/K.$$

Bu yerda:

M * xamma manbalardan tashlanayotgan zarali modda miqdori.

Korxonalarni kategoriyaga bo`lish miyyoriy shartlari.

1. Kategoriya $F>1000$
2. Kategoriya $1000>F>100$
3. Kategoriya $10>F>25$
4. Kategoriya $F<25$

Xisob kitoblardan ko`rinib turibdiki $F=2108,17$ teng bundan kelib chiqadiki korxona 1 kategoriyaga kiradi.

2.5. Atmosferaga zararli moddalarni chiqishini kamaytirish tadbirlari.

Xozirgacha korxonada hech qanday gaz tozalash qurilmalari.

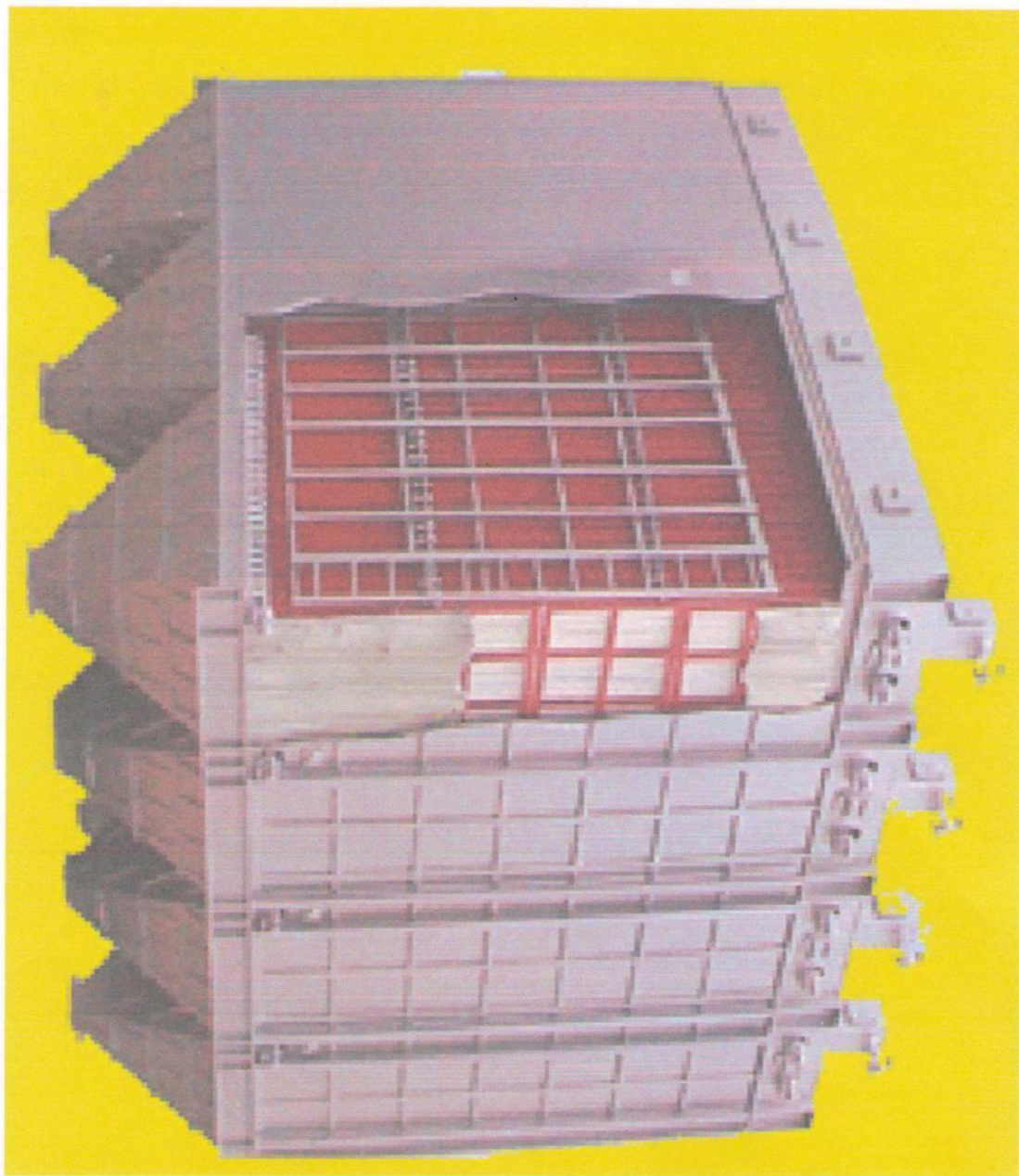


Рис. 3.1. Туннель электростанции.

O`rnatilmagan men esa asosiy 1 manbaga ya`ni qozonxonaga ETDtipidagi elektirofelmirni o`rnatishni taklif qilaman.

Katta kuchlanishdagi (50 – 100kv) elektir toki tojsimon toksizlantirish xususiyatiga ega bo`lgan elektrodlarga yuboriladi.

Changlangan havo kuchli elekrt mydonidan o`tayotgan vaqtdan havoda hosil bo`lgan manfiy va musbat ionlar ta`sired iyonlashadi, agar musbat zaryadga ega bo`lsa , elektrodga tortiladi, agar manfiy zaryadga ega bo`lsa unda musbat elktrod sifatida qabul qilinmagan filtidir qobig`iga yoki maxsus o`rnatilgan elektrodlarga tortilib ushlanib qoladi va bu ushlab qolingan changlar vaqti vaqti bilan maxsus silkinish elementlari yordamida silkinib bunkerga tushirib yuboriladi.

Elektrofiltrlanishning tuzilishi va ishlatilishi nioyatda soda bo`lgani bilan , uni ishlatish haddan tashqari katta kuchlanishdagi elektr toki bilan bog`lik bo`ganligi sababli bir muncha qiyinliklar tug`diribgina qolmasdan, havorlixadir. Shuning uchun bu filtirdan foydalanishganida maxsus tayyorgarklikdan o`tgan mutaxasislarni talab qiladi.

Bu elektrofiltirning 99% gacha samara beradi agar biz elektrofiltirlar havodagi nihoyotda mayda changlarni tozalashda ishlatilishini xisobga olsak bu ko`rsatgichning salmog` sezilarli bo`ladi.

Muborak elekt markazini atmosferaga tashlayotgan ifloslantiruvchi moddalarni tadbirlari.

1.8 jadval

Ishlab chiqarish nomi	Manba raqami	Tadbir nomi	Ifloslantiruvchi Moddalar nomi	
Qozonxona	1	ETD Miqdori Elektro filtr	Azot (II) oksid Azot (IV) oksid Oltingugurt (IV) oksid Uglerod (II) oksid	
Jami				

1.9 jadval.

Ineridisitlar	Manba	Mavjud chiqindilar	
		g/s	t/y
Azot(IV) oksidi	4	59.49	977.176
Uglerod (IV) oksidi	2	50.094	823.474
Azot oksidi	1	9.666	158.787
Oltingugurt (IV) oksidi	1	2.778	45.678
Metan	2	0.40	0.653
Bo'yoq	1	0.058	0.125
aerazon	2	0.003	0.106
Uglevodorodlar	2	0.001	0.045
	3	0.021	0.044
	3	0.007	0.013
	1	0.004	0.009

Oltingugurt	1	0.0002	0.008
kislota	3	0.002	0.004
Temir oksidi			
Vodorod Ftorid	2	0.0008	0.002
Aralashtirgich	1	0.0003	0.001
Xlorid Kislota	1	0.0003	0.001
Marganes va	1	0.00027	0.0008
uning	1	0.0001	0.0004
birikmlari			
Emultsol metal			2006.136
changi			
Ftoridlar			
Ammiak			
Kremniy			
birikmlalari			
Benzin(ct)			
piren			
Jami			

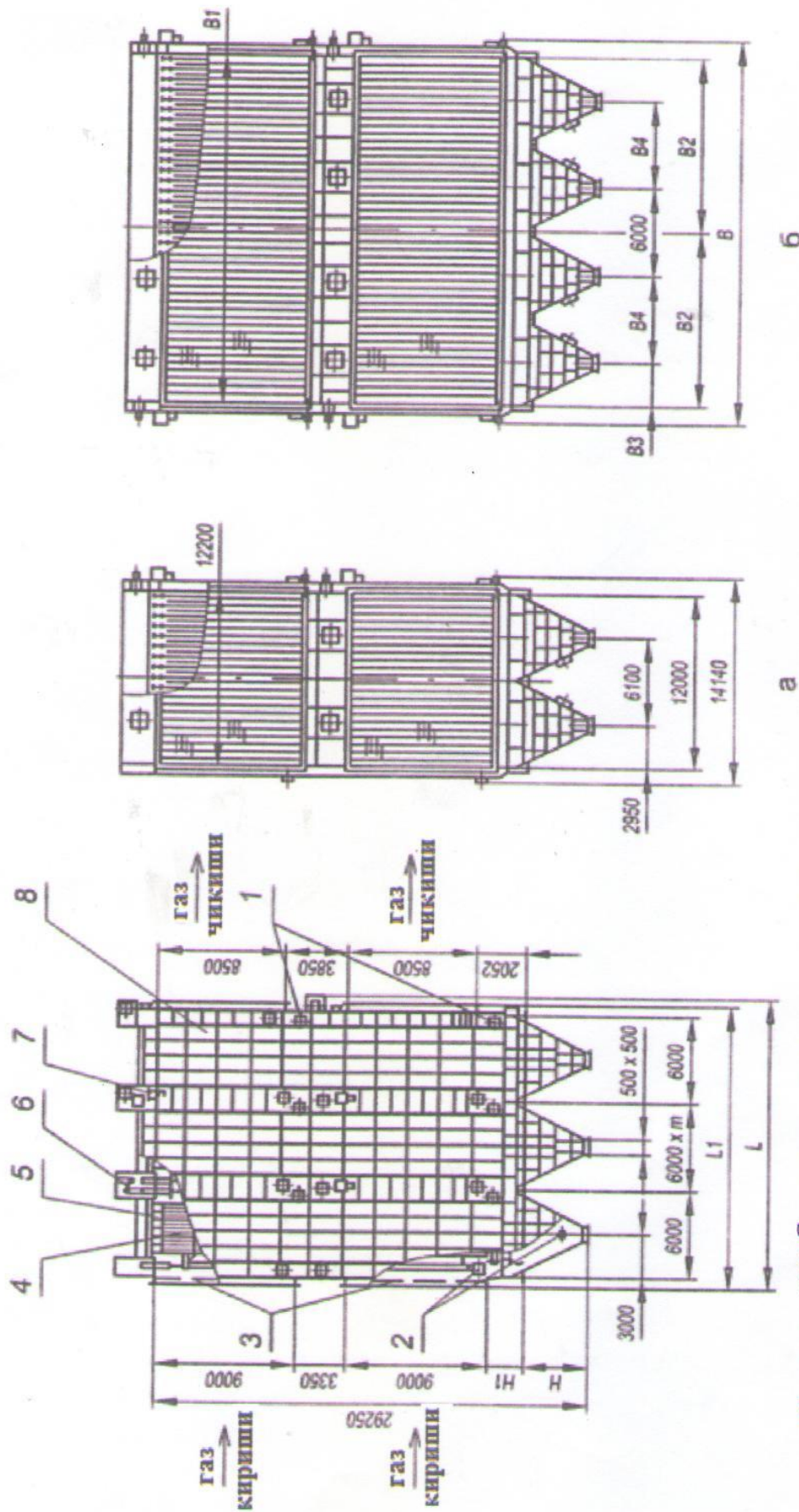


Рис. 1. ЭГД типовой электрофильтры.

а - б - сечения; 1 - секция; 2 - указатель электродов; 3 - указатель электродов; 4 - указатель электродов; 5 - указатель электродов; 6 - указатель электродов.

2. Хизмат кўрсатиш лўчи. 3. Ўзтақсимловчи панжара, 4. Тождантирувчи электрод, 5. Ўтказувчи электрод, 6. Тўтратуш механизми. 7. Ток ўтказиш илун химия карбона. 8. Корпус.

Muborak issiqlik elektr manbaiyining atmosferaga tashlayotgan zarrarli moddalarning ulushi xisobi.

Mexnatni muxofaza qilish.

Mamlakatimizda mehnat muxofazasi tegishli qonun va meyyoriy hujjatlar asosida insonning mexnati jarayonidagi havfizligi, sog`ligi, va ish qobiliyatining saqlanishining taminlashga qaratilgan ishtimoiy – iqtisodiy , tashkiliy texnikaviy sanitar geginik va davolash va profilaktik tadbirlar va vositalar majmuasidir.

Mehnatni muxofaza qilish bo`yicha belgilangan barcha tadbirlar mamlakatimiz konstitutsiyasi, mehnatni muxofaza qilish to`g`risidagi qonun.

Texnologik jarayonlarni tashkil etish va bajarishda quyidagilarni hisobga olish zarur. Ishlab chiqarishda xavfsizlikni taminlovchi asosiy faktlardan biri uskunalarga hizmat qiluvchi hodisalarni kasbiy tayyorligi va bajariladigan ishga ularning jismoniy imkoniyatlari mavjudligidir.

Korxona boshligi ajratgan mablag` va vositalardan rejali foydalanish xavfsizlik texnikasi qonun – qoidalar va normalarga rioya qilishi mexnat qonunchiligi amal qilishni mehnat vazirlikdan va davlat nazorat inspeksiyasidan beriladigan farmoish ko`rsatmalarining bajarilishi ustidan nazorat o`rnatadi.

Mehnatni muxofaza qilish bo`limi (MMKB)o`z faoliyatini korxonaning boshqa bo`limlari kasaba uyushmasi qo`mitasi mehnat bo`limiga texnik nazoratchi maxalliy davlat organlari bilan birgalikda tashqi nazorat asosida ish olib boriladi.

Mexnatni muxofaza qilish bo`limi xavfsizlik muxandislari quyidagi huquqlarga ega.

1. Korxona barcha bo`limlarining xolatini tekshirish, kamchilik va ularni bartaraf etish muddatini ko`rsatib yozma ravishda buyruq berish.
2. Ishlayigan hayotiga, salomatligiga xavfli bo`lgan mashina aparat moslamalaridan foydalanishni taqiqlash.
Bu xaqida bosh muxandisni ogohlantirish.
3. Xavfsizlik bo`yicha bo`limlardan yozma ravishda xujjat malumotlarini talab qilish.
4. Mehnat muxofazasi bo`yicha qonun – qoida va ko`rsatmalarining buzgan aybdor shaxslarni ishdan chetlashtirish.
5. Korxona rahbariyatiga bo`lim xodimlarining namunalik xizmatini taqdirlash aybdor shaxslarni axloqiy javobgarlikka tortish haqida tavsiya berish va h.k.z

Sanoat korxonalarida jarohatlanish va kasb kasalliklarini o`rganish usullari.

Baxtsiz xodisaning sabablari saosan ikki usul yordamida aniqlanadi.

1 Statistik usul. Bu usul sanoat korxonalarida statistik xisobga olingan baxtsiz xodisalarni materiallarni chuqur o'rganishga asoslangan. Statistik usul baxtsiz xodisalar kamaytirish borasida chora-madbirlar ko'rish uchun amaliy ma'lumot beradi va sanoat korxonasida jaroxatlanishni ma'riflovchi chastota poiffisienti, jaroxatning og'irlik koefitsienti o'rtaga ko'rsatkichni olish imkoniyatini beradi.

Chastotash koefitsient (K_2) 100 ishga xisobiga ma'lum vaqt davomida sanoat korxonalarida to'g'ri keladigan baxtsiz xodisalarning o'rtacha miqdorini ko'rsatadi. Uni quyidagi tenglama orqali aniqlash mumkin.

$$K_2 = H \cdot 1000 / P$$

Bu yeda H-ma'lum vaqt ichida jaroxatlangan

R-shu vaqt ichida koxonada ishlangan ishlaning o'rtacha soni

Baxtsiz xodisaning og'irlik koefitsienti (K_0) ha bir jaroxatlanish tufayli o'tacha yo'qotilgan ish kunlaini ifodalaydi va quyidagicha tenglama bilan ifodalanadi.

$$K_0 = D / H.$$

Koxonaning shikastlanishi darajasi baxtsiz xodisa asoati 1000 kishi xisobga quyidagi tenglama bilan aniqlanadi

$$KP = K_2 \cdot K_0 = D \cdot 1000 / R$$

Guuxlash usuli baxtsiz hodisalarni bi xil sharoitlada va ayrim belgilari bilan guuhlangan holda jaohatlanishlaning sodir bo'lish chastotalrini aniqlash imkoniyatini beadi.

Statistic usulda aniqlanishiga asosiy baxtsiz hodisalar kechki semenada kam stajli ishchila orasida yoki yoshi katta bo'lgan ishchilar orasida (50%) sodir bo'ladi.

2. molografik usul

Bu usul baxtsiz hodisa yuz berganda ayrim tsex uchastka koxona bo'limlarini xar tomonlama chuqur o'rganib asoslanadi. Asosiy diqqat – etibo texnologik jaayonlarning cheklanishiga ishlab chiqashning xavfli laxzalaga va sanitaiyagigiyenik mexanik shaoitga qaatilgan bo'ladi. Bu korxonadagi ro'y bergan baxtsiz hodisalar avariya portlash kasalliklaining kelib chiqish sabablari aniqlanadi.

Asosiy diqqat etibor texnologik jaayonlarning cheklanishiga ishlab chiqarish ishning haxli laxzalariga va sanitariya – geginik mexnik sharoitiga qarab, bu koxonada xodisalar avariylar, kasb kaslliklaining kelib chiqish sabablai aniqlangan. Tamografik usulda ma'lumki uchaskaladi baxtsiz hodisalarning chastotalari haqida ko'p gazlamali ma'lumot olinadi. Statistic usul yordamida shkastlanish ishchi va xizmatchila orasida qanday taqsimlanganligi baxolanadi texnologoya va zarur uskuna moslamalaini takomillashtirish appaatlani xavfsiz ishlatishdan saqlashda quyidagi talablar, tadbirlar, choralar ko'rinishi lozim.

Iqtisodiy qism.

Atrof – muxitni ifloslanishi atmosfera va xalq xo'jalik tamoqlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Oqibatda odamlarning kasallikka chalinishi o'rtada, ish qobiliyati susayadi. Tabiiy resurslarning maxsulldoligi pasayadi. Asosiy fondlar eskishi tezlashadi, o'simliklar va hayvonot dunyosining ayim tularini yo'qolib ketishiga olib keladi. Atrof muhitning ifloslanishi xalq xo'jaligida ikki xil harakatning hosil bo'lishiga olib keladi

1. Chiqindilarni kamaytirish ifloslanishining oldini olish uchun ketadigan zard harajatlari
2. Ifloslangan chiqindilarning salbiy ta'siri oqibatida yuzaga keladigan zararli harajatlari

$$Z = K \cdot O \cdot F \cdot G$$

Bu yerda: miqdori sum:

K - o'zgaruvchi koeffitsienti t/sum

O - atmosfera havosining nisbiy ifloslanishi harfli ko'rsatkichi (maxsus jadvaldan olingan).

F - ifloslantiruvchi moddalarning atmosfera tarqalishini hisobga oluvchi koeffitsienti.

G - manbaadan tarqatilayotgan ifloslantiruvchi moddalarning yillik hajmi.

Agar atmosferaning faol ifloslanishi zonasi bir necha turdagi hududlarni qamrab olsa, u holda O - ko'rsatkich quyidagi formulalar bo'yicha hisoblanadi.

$$O = 1 / F_{atm} \cdot E^k \quad I = 1 \quad F_2 - Q$$

Bu yerda: F - faol ifloslanuvchi hududning umumiy maydoni

Q - ifloslangan hudud turiga qarab olinadigan qiymat (jadval bo'yicha)

F₁ - xar bir turdan qoplash harajati.

Umuman atrof-muhitning ifloslanishidan keladigan zararli 3 ta turga atmosfera, suv, yer xavslarining ekologik holati bu buzilishdan ifloslanishi oqibatida zararlarga bo'lishi mumkin, har bir holat uchun iqtisodiy zarar alohida usullar bilan hisoblanadi.

Bitiruv malakaviy ishda atmosfera havosida va uni kamaytirish

Tadbirlarni ish darajasi va uni kamaytirish ishlab chiqarilayotganligi uchun quyidagi atmosfera xavosini ifloslanishi ni iqtisodiy baxolaymiz.

Bitiruv malakaviy ishda korxonadan hozirgi vaqtda chiqayotgan chiqindilar xisobiga bo'layotgan chiqindilar xisobiga bo'layotgan zarur taklif qilinayotgan qurilma ishlab chiqarishga joriy etilgan. Atrof muxitni ifloslovchi modda tashlanganligi uchun to'lanadigan to'lovlar xisobi (so'm).

**Atmosferaga chiqayotgan ifloslovchi moddalar ta'sirida yuzaga keladigan
iqtisodiy zarar xisobi.**

Asosiy chiqindilar	Hozirgi davrdagi chiqayotgan chiqindilarning yillik jami TOHHQ:	Tavsiya qilinayotgan tadbirlardan chiqayotgan chiqindilarning yillik TOHHQ	Koeffitsientlar			Umumiy zarar $3=k*0*f*g$ so'm	
						Hozirgi holat I	Tadbirdan keying holat II
Azot (IV) oksidi	977	293				156320000	46880000
Uglerod oksidi	823	246				131680000	39360000
Oltingugurt oksidi	45	13.5				7200000	2160000
Azot oksidi	158	47.4				25280000	7584000
Jami:	2000	599.9					

Tabiiy muxitga ifloslantiruvchi moddalar chiqarganligi uchun to'lanadigan xarajatlarning umumiy miqdori quyidagi formula orqali ifodalanadi.

$$P=(Mn*R)+(Mc.n*R1.2)$$

O'zbekiston Respublikasi xudularida tabiiy muxitga ifloslantiruvchi moddalarni tarqalganligini byudjet xisobidan to'lovlar quyidagicha asosan Muborak shaxri issiq tandirdan chiqindilarga to'lovlar quyidagicha.

O'zbekiston Respublikasi xudularida atmosrera havosiga ifloslantiruvchi moddalarning chiqarilib tashlanganligi uchun kompensial to'lovlari miqdori.

2.1 jadval

No	Ifloslantiriluvchi moddalar nomi	Atmosfera havosiga 1tonna ifloslantiruvchi modda chiqarib tashlanganlik
----	----------------------------------	---

		kondensatsiya to'lovlar miqdori (ming so'm)
1	Azot (IV) oksidi	578
2	Uglerod oksidi	150
3	Oltingugurt angidridi	500
4	Azot oksidi	452
5		

Xisob ishlarini jadval ko'rinishida olib boramiz.

2.2- jadval
Atrof-muhitni ifloslantiruvchi moddalar chiqarganligi uchun qiymatlari hisobi

	Ifloslantiruvchi moddalar nomi		Chiqindilar hajmi tonna		1 tonna chiqindilar uchun to'lovlar summasi t/m	Ortiqcha chiqindilar uchun so'zlatish koeffitsienti	Ifloslantiruvchi moddalar uchun soliq to'lovlari umumiy yig'indisi m-so'm
				Me'yori dan ortiqcha			
	Azot (IV) oksidi					1.1	621176
	Uglerod oksidi					1.1	135.795
	Oltingugurt oksidi					1.1	24750
	Azot oksidi					1.1	78557

	Jami						

Xulosa.

Korxonaning ish faoliyati to'liq o'rganilib chiqib manbalardan atmosfera havosiga chiqayotgan zararli moddalarni tahlil qildim.

Tahlil davomida 1 yilda atmosfera havosiga tashlanadigan quyidagi zararli moddalarni aniqladim.

Azod (IV) oksidi	977t/y
Uglerod oksidi	823t/y
Oltingugurt oksidi	45t/y
Azot oksidi	158t/y
Jami	2000t/y

Zararli moddalar aniqlaangandan ularning miqdori xis oblanadi va ruxsat etilgan miyyorlar bilan taqqoslanadi.

Samaradorligi yuqori bo'lgantozalash inshoatlari qurilmani va ertazorlar tashkil etishni tavsiya qilindi va shu bois korxonadan chiqayottgan 2000tonna zararli moddalarni atrof muxitga tasirini ruxsat etilgan meyriga tetkazildi tabiy resurslaga salbiy tasirini kamaytirildi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Karimov I.A. O`zbekiston XXI asr bo`sagasi : xavfsizlikka ta`tdid, barkamollik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T. ``O`zbekiston``, 1997y – 110 bet
2. Abdullayev .S.I. va boshqalar. Qashqadaryo viloyati geografiyasi. Qarshi 1994 147
3. Birlashgan millatlar tashkilotining iqlim o`zgarishi ramkaviy konvensiyasi bo`yicha O`zbekiston Respublikasining birinchi ilmiy axboroti. – T .: O`zgidromitrolizdan, 1999 – 137.b.
4. Baratov .P. Tabiatni muxofaza qilish. – T.: O`qtuvchi, 1995.
5. Volukonis G.Y; Murodov SH. O Osnovniyekologi. Tom 1. OBshaya ekologiya kinigi 1. – T mexnat, 2001 – 368 s.
6. Ivanov B.A. Injenernaya ekalogiya. – L.: LGU. 1998. – 152S.
7. Kirsakov A. G., Metashova N. I. Oxranov okrujayushe serede na pre Dpriyatiyax btomobogo obsyljivayeshe. – M.: Lekolrombitizdat , 1987 – 240s.
8. Konustatinov Z.I. vaznushnogo bassina ot peramishlinnix vbrosov – M .:Stroizdat , 1983.
9. Kvat na zagriyaznyayushi veshystva, vibrasvaymi v otmosforni vozdux piriyatiyashi Respubliki O`zbekiston 1996.
10. Katolog pilitazochazista oboruadaniya. – M. - ; senrt ekologichixski problem mejdunarodnogo fonda konversee 1990. – 237s.
11. Murodo Sh.O. Murodov O. J. Qashqadaryo ekologiyasi va ekonomikasi.- qarshi: 1991. – 45 bet
12. Murodov SH. O. Valinokols V. Y.I D R .ekalogiyasi. ch. Opshaya ekalogiya. – t .: <chinor Y N K, 2002. – 64s.
13. Muctafoyves, nazarov O., SuvanovP. Tabiat muxofazasi va ekalogiyaga oid ruzcha – o`zbekch izohli lug`at, - T.: mehnat , 1995. – 214 bet
14. Oxrana okrujayeshe seredi(zakon I normativni dokumenti). Sost. Ayubov U., Tillyav T., vipusk 1. – T. :
15. Paryodakov ichisluniya I uplatev byujet plati zatvibrarts (sbrose) zagruyazniyashuix vishtv v perotnuyu seredu I razleshenniy atxodov na teritoriya Respubliki O`zbekistan (m 9 883, 26 yanvar 2000goda).
16. Saidolinov S. S. I D R . Enjenernov – texnechiski miro riyapti po oxrani akrujanis seredi. – t.: O`qtuvchi, 1994 yil. – 192 bet
17. Triakash on. I dr.spravochnik po ekalogichiskiekspertizi prokstov .- kiv uroljoy , 1999. – 192s.
18. Xolmuminov J. Ekalogiya va qonun T.: ``Adolat``, 2000. – 352bet
19. Qudratov A. oxrana okrujayajeshe seredi. – t.: o`qtuvch, 1995- 192bet.